

В разказа за лагерите по времето на комунизма в България съществува един феномен. Той е свързан с две насадени от режима в обществото възприятия. Първото е страхът да говориш за случилото се, а второто е жигосването на такива хора с отхвърлянето им от т. нар. социалистическо общество времето на управлението на БКП като негови врагове.

Не са един или двама бившите лагеристи, които и преди 10 ноември 1989 г., и след това са мълчали в резултат на тези две причини в името на доброто за своите близки и роднини. С този феномен се сблъсках в края на 90-те години, когато като млад журналист вече работих върху [първата си документална книга за лагерите](#) край Ловеч и Скравена.

Чувах гласовете на десетки разплакани жени, на които попадах при телефонно обаждане в опит да установя контакт с бивши лагеристи, дали показания по секретното дело за убийствата в последните лагери на комунизма. Те ме умоляваха да не звъня повече и да не търся съпрузите им, защото имат деца и не желаят да се разчува. Когато попадах на някой от мъжете, преминали през лагерите, болшинството от тях изтъкваха същия аргумент – имат семейства и се опасяват да не им навредят.

Уж бяха станали промените, а страхът и лепнатиият срам продължаваха да властват над душите на десетки хора и техните семейства, станали жертва на комунистическите лагери.

Изповед за живите от Куциян и Богданов дол

Написано от Христо Христов
Неделя, 16 Февруари 2014 12:23

По-младите не знаят, а другите могат и да не си спомнят, но публичното говорене за лагерите на БКП беше показно наказано с жестокото убийство на един от най-смелите свидетели по делото за престъпленията в лагера край Ловеч – актрисата Надя Дункин.

Оцеляла в ада и издевателствата на каменната кариера край Ловеч Дункин беше убита през есента на 1994 г. в дома си в София по особено жесток начин няколко месеца след като беше даден ход на делото срещу Мирчо Спасов, Гогов, Газдов и Ръжгева, а актрисата беше един от свидетелите, която не само застана в съдебната зала до своите мъчители, но и не се страхуваше да ги обвини публично пред микрофоните и камерите.

Върнах се към всичко това и го припомням, защото в ръцете си държа книгата (наскоро я поръчах в библиотеката) на друг бивш лагерист – **Васил Мирчовски „Въглени под пепел”**,
представям в [електронната библиотека](#)
на [desebg.com](#)
.

Завършил ВИТИЗ през 1952 г., ученик на Стефан Сърчаджиев, Боян Дановски и Борис Бобочкин в продължение на 35 години Васил Мирчовски играе предимно на сцената на Младежкия театър в София.

Защо трябва да разкажеш за преживяното в лагерите

Макар и преминал през едни от първите лагери Куциян и Богданов дол той се сблъсква с този въпрос – дали трябва да разкаже за преживяното там? Колкото и изненадващо да звучи катализатор на решението му е неговия син. Авторът разкрива:

Изповед за живите от Куциян и Богданов дол

Написано от Христо Христов
Неделя, 16 Февруари 2014 12:23

„В годините, когато за лагерите изобщо не се говореше или се говореше полугласно и истината за тях се споделяше с най-близките хора, в ония години, които днес се наричат тоталитарни, когато аз се срамувах от своето лагерно минало, моят син Андрей се гордееше, че баща му е бил лагерист, гордееше се и не го криеше от приятелите си.

Събереше ли се с тях, ако и аз попаднеш в компанията им, все ще гледа да ме предизвика към лагерни спомени. Разкажех ли на младите някой епизод от лагерите, те се споглеждаха слисани, а Андрей ми казваше не без укор:

Защо мълчиш баща ми? Имаш перо, пиеси пишеш. Седми и напиши това, което ни разказваш. Огласи го. Хората трябва да го знаят.”

След промените Васил Мирчовски започва да пише, но изоставя ръкописа. По-късно се случва нещо ужасно – загубва сина си, който се удавя при каране на сърф край Шкорпиловци. В мъката си бащата се връща към ръкописа. „Напиши го за живите”, чува често гласа на сина си.

Първите редове

„Аз съм лагерист. Бях въдворен в лагерите Куциян и Боданов дол от април до септември 1947 г. Не казвам „бивш”, защото си останах в лагерите дори и тогава, когато вече бях вън от тях. Звучи шокиращо и нелогично – зная. Пиша така, защото така го чувствам.”

Разказът на Васил Мирчовски е болезнен. Травмата е толкова силна, че дори и половин век по-късно, когато бившият лагерист посяга към белия лист чувствата, усещанията му за 1947 г. не са заличени.

Не е наш

Изповед за живите от Куциян и Богданов дол

Написано от Христо Христов
Неделя, 16 Февруари 2014 12:23

Преди 10 ноември 1989 г. съществува един израз – не е наш”, който обобщава отношението на комунистическата власт към хората, които са безразлични или не споделят към управлението им. Една тънка нишка в живота на Васил Мирчовски го отвежда към лагерите. Безпричинен арест още докато е в казармата (Мирчовски, отслужва веднага след 1944 г.), следва университет и отказ да бъде пуснат да замине за „капиталистическа” Франция.

Прави опит за бягство през река Велека на турската граница, но заедно с приятеля си попадат на шофьор, който им обещава да им помогне, но вместо до границата ги откарва в... граничната застанва. Оттам в бургаската милиция, където по влака ги изпращат в Перник, а оттам в лагера Куциян.

В Куциян

„Ограда от бодлива тел и сиви бараки в ограденото пространство. Ограда като за добитък! Бараките – да не ги гледаш! Обори някакви – неугледни, мръсни, с олющени мазилки, с криви хлътнали покриви... Само административната барака има по-сносен вид – измазана, варосана! Белия дом – и да не знаеш, че така я наричат, така ще я наречеш.”
Това е Куциян.

Работата

„Работим на нашия едноименен открит рудвик Куциян. Капаем и товарим въглища. Аз съм групата на товарачите. Тикнат ти сутрин в ръцете широка и дълбока въглищарска лопата – върви и товари, късай си жилите.”

Хората в Куциян

Мирчовски не разказва само за себе си. Той отделя много страници за хората в лагера

Изповед за живите от Куциян и Богданов дол

Написано от Христо Христов
Неделя, 16 Февруари 2014 12:23

от „бившите”, през земеделците, демократите, сациалдемократите до „макетата”, както той ги нарича от ВМРО и анархистите. Освен тях той описва и въдворени царски офицери, а също така и останали немски пленници.

Лагерът на обречените – Богданов дол

Не по-малко са ценни страниците посветени на другия лагер, през който авторът преминава – Богданов дол. Васил Мирчовски го описва с една дума – каторга. Той е в близост да Куциян, но въдворените в него правят тухли. Бившият лагерист преброява около 120 души. *„Правим тухли по най-примитивен начин – ръчно. Нямаме преси, машини, съоръжения... Имаме тезгях – дървена маса два на два, сандък за пясък на дървени крака, калъпи – всеки един за по две тухли”,* описва лагеристът положението.

„Обитаваме една единствена барака. И тя окаяна като нас! Не издържа сравнение дори с гнусните бараки, които оставихме в Куциян! По тъмно влизаме вечер, по тъмно излизаме сутрин”, пише Васил Мирчовски. Бараката е правена за 30-35 души. Как се побират в нея 120 души? *„Лежиш само на ребро. Уморени сме до смърт, Уморените заспват бързо”,* е отговорът.

Гладът

4000 тухли е дневна норма за група от 7 души. Изпълниш ли нормата – получаваш храна. Не я ли изпълниш – не получаваш.

„Гладът диктуваше ритъма и темпото на този унизителен кръговрат. Гладът – най-страшното нещо за лагериста. Главният човек забравя, че е човек! Озверява в работата, за да заслужи комата хляб!”, разказва бившият лагерист.

Влакът към свободата

Последните страници от историята му са особено емоционални. Описват неистовото очакване на лагеристите да бъдат освободени. Самият той чува името си последно от списък с ударниците. После мъчителното сбогуване с „моите” – момчетата от групата седмина души от тухларната. И накрая влакът, който ще го отдалечи физически от лагера. Сам в последното купе:

„Влакът потреперва и плъзва по релсите... И едновременно с това мощно изревава! Човешки неистов рев гърми по всички вагони. Новоосвободените хора ликуват! Ликувам и аз... така, както съм сам в купето. Включвам се във всеобщия хор и при все че мен никой не ме вежда и чува, дера гърло като луд!”

Васил Мирчовски, „Въглени под пепел” – изповедта на един лагерист от Куциян и Богданов дол след половин век мълчание, изд. Весела Люцканова, 2003 г., 479 страници.